

L'etimologia de «Ronsana»

Un tema que ja s'havia tractat en aquestes pàgines, i que no fou pas esgotat ni del tot aclarit, és el que motiva aquest article. El nostre amic Josep Estrada i Garriga, Delegat Comarcal del Servei Nacional d'Excavacions Arqueològiques a Granollers i gran coneixedor del nostre poble i de la seva història, intenta en aquest treball aportar nova llum a l'assumpte. Sincerament, creiem que ho aconsegueix.

Fa aproximadament un any que a les planes de «Ronsana» hi aparegué una curta —però substanciosa— controvèrsia sobre si s'havia d'escriure «Ronçana» o «Ronsana», que, amb un to molt elevat i força erudit, mantingueren «Crític» i «Falcó», dos magnífics col·laboradors d'aquella publicació.

Recordo que el plantejament —una vegada més— d'aquest problema se'm féu molt interessant i em vaig prometre jo mateix d'intervenir-hi. Encara que una mica retrassat, avui voldria dir-hi la meua, en aquest assumpte que no és tan trivial com sembla, i que pels «ronçanencs» de bona soca ha de tenir forçosament una importància primordial. Procurarem, doncs, donar bons arguments, tot i justificant-los fins allà on ens sigui possible.

Ja en un article titulat «Els orígens de Sta. Eulàlia de Ronsana», publicat a l'«Anuari local», de finals de juliol del 1965, donàvem compte de totes les dades arqueològiques —tant de jaciments com de troballes soltes— que posseïem sobre el passat més remot del poble. I després de donar una visió del seu poblament en l'època prehistòrica, acabàvem fent una més àmplia descripció de les principals pagesies del seu terme durant l'esplendorosa època romana.

En aquest escrit fèiem esment especial de la masia de «Can Brustenga» i dèiem que la consideràvem de les més importants d'aleshores, afegint que estàvem convençuts que també era la que «els romans anomenarien «Villa Aurentiana» —d'un tal Aurentius o Aurencius—, i que, per deformació en època medieval, d'escriure's *Aurenciana*, passà a *Oronciana* i *Oronzana*, donant finalment el nom de *Ronsana*, topònim que, més tard i com a denominant el paratge més característic de la rodalia, passà a afegir-se al de Santa Eulàlia, titulant així la parròquia i la comunitat de veïns».

També dèiem que, per altra banda, «lligaria amb aquest punt de vista la tradició que vol que les ruïnes romanes que es troben en el Bosc de Can Brustenga, damunt de «Can Tries», siguin les de la primera església amb que comptà Santa Eulàlia».

Dit això, a manera de justificació, tornem, però, al problema inicial. Ens preguntàvem si calia escriure *Ronsana* o *Ronçana*. D'entrada, sembla que cal considerar com un fet indiscutible que, si en lloc d'ésser *Ronçana* un topònim d'arrels llunyanes l'origen del qual sembla que ens prové del nom de l'amo d'una antiga propietat romana, fos, en canvi, el d'una cosa qualsevol el nom del qual no derivés de cap altra, aleshores no tindríem més remei que escriure'l *Ronsana*, amb *s*, d'acord amb la regla del Diccionari Ortogràfic de Pompeu Fabra —invocada per «Crític»— que diu: «Entre una consonant i una vocal, el so de *s* sorda o forta és representat per *s*».

Però el problema ortogràfic de *Ronsana* no és tan simple. Volguem o no, ens hem d'endinçar en el terreny etimològic —tal com insinuava «Falcó»—. Per això, la nostra primera feina ha d'ésser la d'investigar a fons com apareix aquest nom en els més vells documents dels nostres arxius. Aquesta feina ens la dona feta Mn. Josep Mas, qui, ja fa uns quants anys, publicà una col·lecció de tretze volums, que titulà «Notes històriques del Bisbat de Barcelona» i en la

qual, entre altres, donava a conèixer la totalitat dels documents que integraven els anomenats «Libri Antiquitatum» i «Cartulari de Sant Cugat del Vallès».

Les cites més velles que en aquesta col·lecció es troben del nom de *Ronsana*, són les següents:

- Any 1060 = *Oronciana*
- » 1129 = *Oroncana*
- » 1149 = *Aurenciana*
- » 1160 = Raimundus de *Aurenciana*
- » 1178 = parroquia de Sta. Eulalia de *Aurenciana*
- » 1183 = *Aurenciana*
- » » = *Oronciana*
- » 1194 = *Aurenciana*
- » 1205 = *Oronciana*

A través d'aquesta llista, veiem que —gairebé de forma alternativa— són bàsicament dues les formes que hi surten: *Aurenciana* i *Oronciana*. Encara que no amb una seguretat absoluta —és molt difícil poder exhibir una prova definitiva— els toponomistes que han tractat la matèria —Aebischer, per exemple— sembla que es decanten cap a la forma *Aurenciana* millor que a la de *Oronciana*.

Arribats en aquest punt, i abans de tirar endavant, creiem preferible, per anar situant les coses, donar compte d'un altre text del Diccionari Ortogràfic de Pompeu Fabra, que diu (p. 19): «Hi ha un nombre considerable de mots d'origen llatí... en el quals el so de *s* sorda (reflex de *c*, *ce*, *ci*, *ti*, etc., de *c* o *z* castellana...) és representat per la lletra *ç*.» Aquest és el cas nostre: *Aurentiana* = *Aurenciana* = *Aurenciana*.

Encara hi ha més. Es tracta d'una altra norma que llegim en un llibret titulat «El català en vint lliçons» i que ens diu (p. 19) que la *ç*, entre altres casos, és emprada «en substitució de la lletra *c* quan el so de *s* sorda representat per aquesta lletra no va davant de *e*, *i*. Així, sabent que *vèncer* s'escriu amb *c*, també sabem que les paraules *venço*, *venç*, *vençut*, s'han d'escriure amb *ç*. A *felicitat* amb *c* correspon *feliç* amb *ç*».

D'acord amb aquesta norma, força clara, además de gramaticalment lògica, podem fer els següents plantejaments:

Aurentiana = *Villa Aurentiana* = *Villa d'Aurentius*.

Aurentius (llatí) = *Aurenci* (català) = *Aurencio* (castellà).

Per tant, d'*Aurenci* sols pot derivar-se'n *Aurenciana*, que és la forma que adopten preponderantment els pergamins dels segles X i XI, i que per evolució fonètica es transformarà amb el temps en *Orençana*, *Oronçana* i finalment *Ronçana*.

Tenim altres exemples: *Vallençana* (tocant a l'església de Sant Pere de Reixac, davant de Sta. Maria de Montcada) és la forma actual d'una antiga *Villa Valentiana* o de *Valentius*. - *Provençana* (en el Pla del Llobregat) ve de *Villa Provinciana*, possiblement de *Proventius*.

Vinçà, vé de *Vinciano* o de *Vintius*. - *Lluçà*, de *Luciano* o de *Lucius*. - *Lliçà*, de *Liciano* o de *Licius*.

De tot el que hem vingut dient fins ara, sembla, doncs, que podem deduir-ne amb una certa seguretat, que la forma més correcta d'escriure *Ronsana* —per raons ortogràfiques basades precisament en l'etimologia del nom— és amb *ç*, o sigui, *Ronçana*. Seria una forma, potser, de demostrar el nostre respecte i admiració per tots aquells antics pobladors de *Villa Aurenciana* que, ara fa mil anys, foren capdavanteres en el procés de la formació d'un esperit col·lectiu que, primer, serviria per a crear la parròquia, i, més tard, per a donar lloc al poble, amb terme propi, de Santa Eulàlia de Ronçana.

JOSEP ESTRADA I GARRIGA